

Title	การส่งเสริมการฟังเพื่อความเข้าใจของนักศึกษาชาวญี่ปุ่น โดยใช้กลวิธีการฟัง : กรณีศึกษารายวิชาการฟังภาษาไทย
Author(s)	Buranapatana, Maliwan
Citation	外国語教育のフロンティア. 2019, 2, p. 287-300
Version Type	VoR
URL	https://doi.org/10.18910/71899
rights	
Note	

Osaka University Knowledge Archive : OUKA

<https://ir.library.osaka-u.ac.jp/>

Osaka University

การส่งเสริมการฟังเพื่อความเข้าใจของนักศึกษาชาวญี่ปุ่นโดยใช้กลวิธีการฟัง :
กรณีศึกษารายวิชาการฟังภาษาไทย

Promoting the listening comprehension of Japanese students through listening strategies:
A case study of a Thai language listening course

BURANAPATANA, Maliwan

Abstract

This paper is a summary of methods used in teaching listening by utilizing listening strategies to promote the listening comprehension of Japanese students studying the Thai language. The subjects were 15 students who enrolled in the course Thai 14, Listening 2, semester 2, academic year 2018, Osaka University. The course met for 90 minutes once a week for 15 weeks per semester. The research objectives of the course were: 1) to investigate the effectiveness of the implementation of listening instruction using teaching strategies for listening comprehension; and 2) to investigate the subjects' satisfaction with the teaching strategies used. Listening is a major component in language learning because it provides language input for the learner, so listening comprehension is considered to be an essential component of language learning. A number of scholars in language teaching have proposed different methods for teaching students how to learn to listen based on the three steps of listening : pre-, while- and post listening. Three models of learning for listening have been proposed: 1) a bottom-up process, 2) a top-down process and 3) an interactive process. The teaching model developed and used in this study focused on all three steps of listening and combined the above three models of the learning process. Original texts and authentic learning were also essential components in this study. Listening comprehension exercises are being implemented during all stages of learning, and the task observation forms of the instructor will be analyzed in order to assess the development of the students' listening skills. In the last week of semester 2, the students will complete a questionnaire and an interview. Research results will be reported in qualitative form.

Keywords: listening skills, listening comprehension, listening strategies

1. ความเป็นมาของการวิจัย

การฟังเป็นทักษะเบื้องต้นของการพูด ขั้นแรกสุดของพัฒนาการทางภาษาของผู้เรียนในการเรียนภาษาแม่และภาษาอื่นๆ ขึ้นอยู่กับการฟัง (Nation, 2009: 37) เป็นที่ทราบกันดีว่าทักษะการฟังเป็นทักษะสำคัญที่เป็นพื้นฐานของการเรียนทักษะอื่นๆ หลักสูตรการสอนภาษาต่างประเทศทุกภาษาจึงกำหนดให้ผู้เรียน

เรียนทักษะการฟังตั้งแต่เริ่มต้น วิชากรฟังสำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยโอซากาเป็นรายวิชาบังคับที่นักศึกษาต้องเรียนในชั้นปีที่ 1 และ 2 รวมทั้งสิ้น 4 ภาคการศึกษา การเรียนในชั้นปีที่ 1 และชั้นปีที่ 2 นักศึกษาได้ฝึกการฟังภาษาไทยจากบทเรียนที่เรียนในชั้นเรียนและแบบฝึกหัดการฟังที่ผู้สอนใช้ในการสอน ผู้เรียนขาดโอกาสฝึกการฟังภาษาไทยในชีวิตประจำวัน ทั้งนี้เพราะไม่ได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ใช้ภาษาไทย การฝึกทักษะการฟังในชั้นปีที่ 1 เป็นการฟังระดับต้นซึ่งเป็นเรื่องทั่วไปในชีวิตประจำวัน ปัญหาที่ผู้เรียนส่วนใหญ่พบคือทักษะการฟังเป็นทักษะที่ยากเพราะต้องฟังเสียงในภาษาที่ไม่คุ้นเคย ส่วนการฝึกทักษะการฟังในชั้นปีที่ 2 มุ่งให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการฟังขั้นสูงขึ้นโดยเน้นการฟังเพื่อความเข้าใจ ปัญหาสำคัญก็คือฟังไม่ทัน ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานด้านคำศัพท์ค่อนข้างจำกัด และมีปัญหาในการฟังประโยคยาวที่มีโครงสร้างซับซ้อนขึ้น ขาดความรู้เดิมหรือประสบการณ์เกี่ยวกับเรื่องที่ฟัง ทำให้ฟังไม่เข้าใจ ไม่สามารถเชื่อมโยงเรื่องราวที่ฟังได้ ปัญหาที่กล่าวมาเหล่านี้ล้วนส่งผลให้การพัฒนาทักษะการฟังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร

ปัญหาเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการฟังนี้เป็นสิ่งที่ผู้สอนพบอยู่เป็นประจำในการเรียนการสอนภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศ ดังที่ Buck (2001) ชี้ให้เห็นว่าแม้กระบวนการในการฟังในภาษาแม่และภาษาที่สองจะเหมือนกัน แต่การฟังภาษาที่สองนั้นผู้ฟังสามารถเข้าใจภาษาเพียงบางส่วน ดังนั้นการประมวลความเข้าใจจากการฟังจึงไม่ได้เป็นไปโดยอัตโนมัติเหมือนการฟังในภาษาแม่ และเมื่อกระบวนการฟังสะดุดลงเพราะผู้ฟังไม่เข้าใจภาษาบางส่วนการทำความเข้าใจเนื้อหาก็เป็นปัญหา ยิ่งไปกว่านั้นปัญหาที่สำคัญนอกเหนือจากการขาดความรู้ทางภาษาแล้ว การขาดความรู้เดิมที่จำเป็นในการช่วยตีความสิ่งที่ได้ฟังก็ทำให้การฟังยากขึ้นเป็นสองเท่า ประเด็นดังกล่าวสอดคล้องกับที่ Gathercole & Thorn (1998) อธิบายถึงความแตกต่างระหว่างการฟังเพื่อความเข้าใจในภาษาแม่กับภาษาที่สองว่า ความเข้าใจและการใช้ความรู้ของผู้ฟังในภาษาแม่ส่วนใหญ่เกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน ตรงกันข้ามกับการฟังในภาษาที่สองที่ความเข้าใจในการฟังจะเกิดขึ้นหลังจากที่ผู้ฟังได้ใช้ความรู้ในการฟังแล้ว ทั้งนี้เพราะต้องใช้เวลาในเรียนรู้คำศัพท์และไวยากรณ์ของภาษาที่สอง ความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์และไวยากรณ์ในภาษาที่สองถือเป็นปัญหาพื้นฐานของการฟังเพื่อความเข้าใจในการเรียนภาษาต่างประเทศ ดังผลการศึกษาของ Shimo (2002) ที่ได้ศึกษาทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจของผู้เรียนชาวญี่ปุ่นที่เรียนภาษาอังกฤษพบว่า การฟังเพื่อความเข้าใจเป็นทักษะที่เป็นปัญหาซึ่งทำให้ผู้เรียนขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ส่วนหนึ่งเกิดจากผู้เรียนเข้าใจผิดว่าขณะฟังต้องเข้าใจความหมายของคำศัพท์ทุกคำ ดังนั้นเมื่อมีคำศัพท์บางคำที่ไม่เข้าใจก็จะวิตกกังวล ขาดความมั่นใจในตนเอง และหยุดความพยายามในการฟังเรื่องทั้งหมด

ในการสอนภาษาต่างประเทศโดยทั่วไป เป้าหมายสูงสุดของการสอนทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจก็คือการทำให้ผู้เรียนสามารถเข้าใจสิ่งที่ฟังในชีวิตประจำวันได้ เช่น คำบรรยาย ข่าวสารทางวิทยุ รายการโทรทัศน์ และประกาศต่างๆ เป็นต้น ดังนั้นรูปแบบการสอนทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจที่ผู้สอนภาษาส่วนมากใช้กันในชั้นเรียนจึงมักเป็นรูปแบบที่คล้ายกัน กล่าวคือเริ่มจากผู้สอนให้ผู้เรียนฟังจากเครื่องบันทึกเสียงหรือฟังเรื่องราวในสถานการณ์ต่างๆ ซึ่งเป็นทั้งการพูดของเจ้าของภาษาและคนที่ไม่ใช่เจ้าของภาษา และเรื่องที่ฟังอาจเป็นการสื่อสารทางเดียว หรือการสนทนาโต้ตอบกัน หลังจากนั้นผู้เรียนต้องตอบคำถามจากเรื่องที่ฟังเพื่อแสดงให้เห็นว่าเข้าใจเรื่องที่ฟัง คำถามที่ใช้ในการวัดความเข้าใจของผู้ฟังก็มีหลายรูปแบบ เช่น เติมคำในช่องว่าง แบบปรนัยหรือแบบตัวเลือก แบบถูก-ผิด และคำถามปลายเปิด เป็นต้น (Puakpong, 2005) รูปแบบการสอนดังกล่าวนี้เป็นไปในลักษณะที่เป็น “การทดสอบ” ทักษะการฟังของผู้เรียนว่าสามารถเข้าใจสิ่ง

ที่ฟังมากน้อยเพียงใด มากกว่า “การสอน” เพื่อพัฒนาทักษะการฟังของผู้เรียน นั่นคือผู้สอนมุ่งเน้นที่ผลลัพธ์ (Product) จากการฟังมากกว่ากระบวนการ (Process) ในการฟัง โดยไม่ได้สนใจคิดหาวิธีช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้วิธีแก้ปัญหาเมื่อไม่สามารถทำความเข้าใจเรื่องที่ฟังได้ (Coombe & Kinney 1998: 2; Field 1998: 111)

ด้วยเหตุผลที่ทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจเป็นทักษะพื้นฐานที่มีความสำคัญ และรูปแบบการสอนที่ใช้ในการพัฒนาทักษะการฟังภาษาไทยของนักศึกษาชาวญี่ปุ่นที่เรียนรายวิชาการฟังในปัจจุบันยังไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะการเรียนการสอนเป็นไปในลักษณะที่มุ่งเน้นผลลัพธ์จากการฟังมากกว่าการพัฒนาความสามารถด้านทักษะการฟังที่แท้จริง และผู้สอนยังขาดการนำกลวิธีการฟังรูปแบบต่างๆ ที่หลากหลายมาใช้ในการสอนเพื่อช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถในการฟัง ทักษะการฟังจึงเป็นทักษะที่ยากและต้องใช้ความพยายามมากสำหรับผู้เรียน ดังนั้นในภาคการศึกษาที่ 2 ปีการศึกษา 2018 นี้ ผู้วิจัยซึ่งรับผิดชอบสอนรายวิชาการฟังจึงสนใจนำรูปแบบการสอนที่ใช้กลวิธีการฟังที่หลากหลายมาใช้ในการพัฒนาทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจ ซึ่งเป็นวิธีพัฒนาทักษะการฟังที่เน้น “กระบวนการ” มากกว่า “ผลลัพธ์” นั่นคือเป็น “การสอน” ไม่ใช่ “การสอบ” เพื่อช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะการฟังได้อย่างมีประสิทธิภาพ และนำความรู้จากการเรียนไปประยุกต์ใช้ในการฟังภาษาไทยในสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างเหมาะสม

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาผลของการใช้กลวิธีการฟังที่มีต่อความสามารถด้านการฟังเพื่อความเข้าใจของนักศึกษาชาวญี่ปุ่นที่เรียนรายวิชาการฟัง
2. เพื่อศึกษาทัศนคติ และความพึงพอใจของนักศึกษาชาวญี่ปุ่นที่มีต่อการสอนที่ใช้กลวิธีการฟัง

3. รายวิชาและวัตถุประสงค์ของการเรียน

กลวิธีการฟังที่หลากหลายเพื่อพัฒนาทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจของนักศึกษาชาวญี่ปุ่นนี้ ใช้ในการเรียนการสอนรายวิชา Thai 14 : Listening 2 ซึ่งเป็นรายวิชาบังคับสำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 2 วิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยโอซากา ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2018 เวลาเรียนทั้งสิ้น 15 สัปดาห์ / ภาคการศึกษา สัปดาห์ละ 1 ครั้งๆ ละ 90 นาที จำนวนนักศึกษา 15 คน รายวิชานี้มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะการฟังชั้นกลาง เนื้อหาและการใช้ภาษาซับซ้อนขึ้นกว่าการฟังชั้นต้นซึ่งได้เรียนไปแล้วในชั้นปีที่ 1 เนื้อหาเป็นเรื่องทั่วไปในชีวิตประจำวัน วิถีชีวิต สังคมและวัฒนธรรมไทย โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญคือเพื่อให้ผู้เรียนฟังสารชนิดต่างๆ เข้าใจและสามารถพูดสื่อสารโดยใช้ภาษาไทยได้ถูกต้อง สัปดาห์สุดท้ายของการเรียนผู้เรียนจะต้องตอบแบบสอบถามความพึงพอใจเกี่ยวกับการพัฒนาทักษะการฟังโดยใช้กลวิธีการฟัง

4. เครื่องมือในการวิจัย

แบบฝึกหัดเพื่อพัฒนาทักษะการฟัง แบบสังเกตพฤติกรรม (Task observation) แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนต่อการสอนทักษะการฟังโดยใช้กลวิธีการฟัง และแบบสัมภาษณ์

5. นิยามศัพท์

กลวิธีการฟังเพื่อความเข้าใจ (Listening strategies) หมายถึงกระบวนการพัฒนาทักษะการฟังที่ใช้กลวิธีการฟังเพื่อความเข้าใจ 3 รูปแบบ คือ แบบล่างขึ้นบน (Bottom-up process) แบบบนลงล่าง (Top-down process) และแบบปฏิสัมพันธ์ (Interactive process) โดยกิจกรรมที่ใช้ในกระบวนการพัฒนามีขึ้นตอนหลัก 3 ขั้นตอน ได้แก่ กิจกรรมก่อนฟัง (Pre-listening) กิจกรรมขณะฟัง (While-listening) และกิจกรรมหลังฟัง (Post-listening)

รายวิชาการฟัง หมายถึง วิชาภาษาไทย 14 : การฟัง 2 (Thai 14 : Listening 2) สำหรับนักศึกษาวิชาเอกภาษาไทย มหาวิทยาลัยโอซากา ชั้นปีที่ 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2018

6. ความสำคัญของทักษะการฟัง

ในการเรียนภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศนั้น Nunan (1999) ได้กล่าวถึงทักษะการฟังไว้อย่างน่าสนใจว่า คนทั่วไปให้ความสำคัญกับการพูดมากกว่า ทักษะการฟังจึงเป็น 'Cinderella' ที่ถูกมองข้ามเสมอ ทั้งนี้เพราะคนส่วนมากเข้าใจว่าความสำเร็จในการเรียนภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศดูได้จากความสามารถด้านการพูดและการเขียน ซึ่งสอดคล้องกับความเห็นของ Hedge (2000: 227) ที่ว่าคนมักเข้าใจว่าการฟังเพื่อความเข้าใจนั้นเป็นสิ่งที่เกิดจากการเรียนรู้ของผู้เรียนเองโดยไม่จำเป็นต้องมีการสอนหรือความช่วยเหลือจากครู และ Scarcella & Oxford (1992) ซึ่งได้ย้ำให้เห็นถึงตัวอย่างของความเข้าใจผิดดังกล่าวที่เกิดขึ้นในการสอนภาษาอังกฤษว่า วิธีการสอนที่ใช้กันในการสอนภาษาต่างประเทศ คือการที่กักเอาผู้เรียนสามารถพัฒนาทักษะการฟังได้โดยอัตโนมัติ หากเขาได้เรียนรู้ภาษานั้นด้วยการทำแบบฝึกหัดเกี่ยวกับไวยากรณ์ คำศัพท์ และการออกเสียง แต่เนื่องจากการฟังเป็นพื้นฐานสำคัญของทักษะการพูด ในปัจจุบันผู้สอนภาษาจึงให้ความสนใจการสอนที่จะช่วยพัฒนาทักษะการฟังของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น ดังที่ Brown (2001) สรุปว่าการเรียนการสอนภาษาฟังให้ความสำคัญกับทักษะการฟังอย่างจริงจังตั้งแต่ทศวรรษ 1970 เป็นต้นมา

ดังที่กล่าวมาแล้วว่าทักษะการฟังในการเรียนภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศเป็นสิ่งที่สำคัญมาก มีข้อสรุปถึงอัตราส่วนของการใช้ทักษะทางภาษาในการสื่อสารในชีวิตประจำวันว่า ในบรรดาทักษะการฟัง พูด อ่าน และเขียน การฟังเป็นทักษะที่ใช้มากที่สุด นั่นคือใช้เวลาถึง 45% ในขณะที่การพูดใช้ 30% การอ่าน 16% และการเขียนน้อยที่สุดเพียง 9 % (Hedge, 2000) จากอัตราส่วนนี้จะเห็นได้ว่าการสื่อสารในชีวิตประจำวันคนเราใช้เวลาส่วนใหญ่กับการฟัง ยิ่งไปกว่านั้นงานวิจัยของบาร์ง โตรันด์ (2524 : 16) ยังพบว่าผู้เรียนที่ได้รับการฝึกทักษะการฟังอย่างเข้มข้นมาก่อนในระยะเริ่มเรียนและการพูดซ้ำตาม มีแนวโน้มที่จะสามารถออกเสียงได้ดีกว่าและสามารถตอบสนองต่อภาษาใหม่ได้เร็วกว่าด้วย ผลการศึกษานี้แสดงให้เห็นว่าทักษะการฟังเป็นทักษะที่สำคัญในการสอนภาษา ดังนั้นเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาระดับความสามารถในการเรียนภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศได้ ผู้สอนต้องเห็นว่าทักษะการฟังจำเป็นต้องสอนตั้งแต่การเริ่มต้นเรียนภาษาโดยสอนควบคู่ไปกับทักษะอื่นๆ และตระหนักว่าการฟังไม่ใช่ความรู้ที่เป็นผลพลอยได้ที่เกิดจากการเรียนทักษะอื่นๆ

7. ความหมายของการฟังเพื่อความเข้าใจ (Listening comprehension)

เมื่ออธิบายถึงธรรมชาติของการฟังเพื่อความเข้าใจ Anderson & Lynch, 1988 (อ้างอิงใน Nunan, 1996) ได้อธิบายความแตกต่างของการฟัง 2 ประเภท คือ Reciprocal listening และ Non-reciprocal listening ไว้ว่า การฟังแบบ Reciprocal listening คือกิจกรรมการฟังที่ผู้ฟังมีโอกาสโต้ตอบกับผู้พูดและซักถามเกี่ยวกับเนื้อเรื่องที่ฟัง ส่วน Non-reciprocal listening คือการฟังที่เป็นการถ่ายทอดข้อมูลทางเดียวจากผู้พูดไปยังผู้ฟัง เช่น การฟังวิทยุ และการฟังคำบรรยาย เป็นต้น ทักษะสำคัญของการฟังเพื่อความเข้าใจที่ผู้ฟังต้องนำไปใช้ร่วมกันในการฟังมี 4 ประการ คือ 1. บอกคำที่เป็นสัญญาณของความหมาย (spoken signals) จากคำพูดทั้งหมด 2. แบ่งคำพูดยาวๆ ออกเป็นคำๆ 3. เห็นความสัมพันธ์ของถ้อยคำต่างๆ 4. มีการโต้ตอบที่เหมาะสม นอกจากนี้ผู้ฟังยังต้องใช้ความรู้อื่นๆ ที่ไม่ใช่ความรู้ทางด้านภาษาเพียงอย่างเดียว เช่น มีจุดประสงค์ในการฟังที่เหมาะสม มีความรู้และทักษะทางสังคมวัฒนธรรม และมีความรู้เดิมที่เหมาะสมกับเรื่องที่ฟัง ผู้ฟังต้องตระหนักว่าการฟังเพื่อความเข้าใจไม่ใช่การฟังแบบที่ผู้ฟังเป็นเหมือนเครื่องบันทึกเสียง แต่ต้องตีความสิ่งที่ได้ฟังตามจุดประสงค์ของการฟังและความรู้เดิมของตนเอง ซึ่งจะเห็นได้ว่าการฟังเพื่อความเข้าใจที่กล่าวมานี้ให้ความสำคัญกับความรู้เดิมของผู้ฟังว่ามีอิทธิพลอย่างมากต่อการตีความสิ่งที่ได้ฟัง

Buck (2001: 3) กล่าวถึงความหมายของการฟังเพื่อความเข้าใจว่า การฟังเพื่อความเข้าใจเป็นผลของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ซึ่งรวมทั้งเรื่องเสียง ความรู้ทางด้านภาษา รายละเอียดของบริบท รวมทั้งประสบการณ์และความรู้เดิมของผู้ฟัง ซึ่งผู้ฟังนำมาใช้ในกระบวนการตีความเรื่องที่ฟัง เพื่อให้เข้าใจเรื่องที่ผู้พูดกำลังสื่อสารอยู่ ดังนั้นการฟังเพื่อความเข้าใจจึงจัดเป็นเป็นกระบวนการฟังจากบนลงล่าง (Top-down process) เพราะผู้ฟังได้นำความรู้ทุกรูปแบบมาใช้ในการทำความเข้าใจเรื่องที่ฟัง โดยการนำความรู้ต่างๆ มาใช้ในกระบวนการสร้างความหมายนี้ไม่มีการเรียงลำดับก่อน-หลัง แต่อาจเกิดขึ้นในเวลาเดียวกัน และความรู้ในเรื่องต่างๆ นี้ต่างมีปฏิสัมพันธ์กันและมีอิทธิพลต่อซึ่งกันและกัน ซึ่งลักษณะดังกล่าวมักเรียกกันทั่วไปว่า “กระบวนการปฏิสัมพันธ์” (Interactive process) และเมื่อก้าวถึงการสร้างแบบทดสอบเพื่อวัดความเข้าใจในการฟังนั้น Buck (2001: 29) ได้ชี้ให้เห็นถึงความหมายของการฟังเพื่อความเข้าใจอย่างชัดเจนอีกครั้งว่า เราต้องตระหนักว่าการฟังเพื่อความเข้าใจนี้ไม่ใช่เพียงกระบวนการของการถอดรหัส (decoding) ภาษาเท่านั้น ความหมายไม่ใช่สิ่งที่ผู้ฟังดึงออกมาจากสิ่งที่ฟัง แต่ความหมายเกิดจากการที่ผู้ฟังสร้างขึ้น (construct) จากการอนุมานและการสร้างสมมติฐาน การฟังจึงเป็นกระบวนการคิดที่เกิดขึ้นในสมองของผู้ฟัง นั่นคือ การฟังเพื่อความเข้าใจเกิดขึ้นด้วยสติปัญญาของผู้ฟัง และบริบทในการตีความก็คือความรู้เดิม (World knowledge) ของผู้ฟัง

ในเรื่องของความซับซ้อนของกระบวนการตีความในการฟังนั้น Rost (1991) ได้อธิบายว่า การฟังคือการทำงานประสานกันระหว่างทักษะการรับสาร และทักษะการวิเคราะห์และสังเคราะห์ ทักษะการรับสาร ได้แก่ การจำแนกความแตกต่างของเสียง และการจดจำคำศัพท์ ทักษะการวิเคราะห์ได้แก่การระบุโครงสร้างทางไวยากรณ์และการใช้ภาษาในสถานการณ์ต่างๆ ส่วนทักษะการสังเคราะห์คือความสามารถในการนำความรู้ทางภาษาและคำที่เป็นตัวแนะ (cues) ไปใช้ร่วมกับความรู้เดิม โดยผู้ฟังต้องประมวลองค์ประกอบต่างๆ เหล่านี้เข้าด้วยกัน จึงเห็นได้อย่างชัดเจนว่ากระบวนการฟังเพื่อความเข้าใจนั้นผู้ฟังต้องใช้ความรู้ทุกรูปแบบที่มีอยู่เพื่อให้เข้าใจเรื่องที่ฟังได้ จากคำอธิบายนี้อาจกล่าวได้ว่าทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจเป็นทักษะที่ต้องใช้ความรู้

จากหลายแหล่งและมีกระบวนการคิดที่ซับซ้อน ดังนั้นทักษะการฟังจึงเป็นเรื่องยากสำหรับผู้เรียนภาษาต่างประเทศส่วนใหญ่ Rost (1994) และ Nunan (1999) สรุปความหมายของการฟังเพื่อความเข้าใจและกลวิธีการฟังของผู้เรียนว่า การฟังเพื่อความเข้าใจเป็นกระบวนการที่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างการฟังแบบล่างขึ้นบน (Bottom-up processing) กับแบบบนลงล่าง (Top-down processing) โดยผู้ฟังใช้ทั้งความรู้ทางภาษาและความรู้หรือประสบการณ์เดิมในการทำความเข้าใจเรื่องที่ฟัง

8. รูปแบบของกระบวนการฟัง

ปัจจุบันนักวิชาการต่างยอมรับว่าทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจเป็นกระบวนการที่ซับซ้อนและเกี่ยวข้องกับองค์ประกอบหลายประการ ผู้ฟังเป็นผู้สร้างความหมายจากสิ่งที่ฟังโดยใช้ความรู้ด้านภาษาประสานกับความรู้เดิมในการตีความสิ่งที่ได้ฟังในบริบทของสถานการณ์การสื่อสารระหว่างผู้พูดกับผู้ฟัง (Buck, 2001; Hedge, 2000; Richards, 1990) รูปแบบของกระบวนการฟังมี 3 รูปแบบ คือ แบบล่างขึ้นบน (Bottom-up process) แบบบนลงล่าง (Top-down process) และแบบปฏิสัมพันธ์ (Interactive process) โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. แบบล่างขึ้นบน (Bottom-up process) การฟังคือการถอดรหัส (decode) หรือให้ความหมายของเสียงที่ได้ยิน จากหน่วยที่เล็กที่สุดที่มีความหมาย คือจากเสียง คำศัพท์ กลุ่มคำ และประโยค การให้ความหมายของสิ่งที่ฟังจะเป็นไปอย่างมีลำดับ และความหมายเกิดในขั้นตอนสุดท้ายของกระบวนการฟัง การฟังรูปแบบนี้ความเข้าใจในการฟังขึ้นอยู่กับความรู้เกี่ยวกับคำศัพท์ และโครงสร้างของประโยค และเนื้อหาของสิ่งที่ฟัง (Nunan, 1997) ผลการศึกษาของ Wu (1998) อ้างถึงใน Nation & Newton, (2009) ซึ่งได้ศึกษากลวิธีการฟังเพื่อความเข้าใจที่ผู้ฟังใช้ในการตอบข้อสอบแบบเลือกตอบ (multiple-choice questions) พบว่าการฟังที่มีประสิทธิภาพมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับความสามารถด้านภาษา แสดงให้เห็นว่าผู้ฟังจำเป็นต้องมีความชำนาญในการใช้กลวิธีการฟังแบบล่างขึ้นบน ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้ฟังได้ใช้กลวิธีการฟังที่เรียนมาให้เป็นประโยชน์

2. แบบบนลงล่าง (Top-down process) กระบวนการฟังแบบบนลงล่างเป็นกระบวนการฟังที่ผู้ฟังใช้ความรู้ต่างๆ ในการสร้างความหมายของสิ่งที่ฟัง กระบวนการทำความเข้าใจไม่ได้เกิดขึ้นอย่างมีลำดับตายตัว แต่อาจเกิดขึ้นพร้อมกันหรือตามลำดับของการนำมาใช้ในการทำความเข้าใจเรื่องนั้นๆ โดยผู้ฟังอาจนำความรู้ด้านภาษามาช่วยในการแปลความหมายของคำ และประเด็นความคิดของการสนทนาอาจมีอิทธิพลต่อความสัมพันธ์ของถ้อยคำ หรือผู้ฟังอาจใช้ความรู้เดิมมาช่วยในการตีความเรื่องที่ฟัง รูปแบบการฟังแบบนี้ผู้ฟังต้องใช้ทั้งความสามารถด้านภาษาและความรู้เดิมซึ่งเป็นประสบการณ์โดยรวมในการสร้างความหมาย (Buck, 2001) รูปแบบการฟังแบบนี้เป็นกระบวนการที่ใช้วิธีการคาดเดาหรือการตั้งสมมติฐานเกี่ยวกับเรื่องที่ฟัง โดยผู้ฟังต้องใช้ความรู้ทางด้านภาษาและประสบการณ์รวม (Real world knowledge) หรือความรู้เดิม (Background knowledge) ในการตีความเพื่อให้เข้าใจความหมายของเรื่องที่ฟัง (Nunan, 1997)

3. แบบปฏิสัมพันธ์ (Interactive process) การฟังแบบปฏิสัมพันธ์คือการผสมผสานการฟังแบบแบบล่างขึ้นบนกับแบบบนลงล่าง เข้าด้วยกัน ทั้งนี้เพราะการฟังในสถานการณ์จริงผู้ฟังอาจใช้ทั้งสองรูปแบบในการทำความเข้าใจสิ่งที่ฟัง ดังที่ Stanovich (1980) กล่าวว่าหากประสบปัญหาในการทำความเข้าใจสิ่งที่ฟัง ผู้ฟังอาจเปลี่ยนกลวิธีการฟังจากรูปแบบหนึ่งไปใช้อีกรูปแบบหนึ่งที่ตนเห็นว่าสามารถช่วยให้เข้าใจได้ดีกว่า

เช่น นำความรู้เดิมหรือความรู้โดยรวมมาช่วยทำความเข้าใจสถานการณ์ในเรื่องที่ฟัง ดังตัวอย่างการศึกษาของ O' Malley, Chamot & Kupper (1989) ที่ศึกษาเกี่ยวกับการทำความเข้าใจเรื่องที่ฟัง พบว่าผู้เรียนที่มีความสามารถในการฟังสูงจะใช้กลยุทธ์การฟังทั้งแบบล่างขึ้นบนและแบบบนลงล่าง ในขณะที่ผู้เรียนที่มีความสามารถในการฟังต่ำให้ความสำคัญกับการฟังแบบล่างขึ้นบนเพียงอย่างเดียว

9. กลยุทธ์การฟังเพื่อความเข้าใจ (Listening strategies)

ปัจจุบันยังมีข้อถกเถียงกันในหมู่นักวิชาการว่าการสอนกลยุทธ์ (Strategies) เพื่อใช้ในการฟังเป็นประโยชน์หรือไม่ แม้จะมีผู้อ้างว่ากลยุทธ์ในการเรียนนั้นเป็นสิ่งที่สอนได้และช่วยในเรื่องความเข้าใจ ประเด็นการถกเถียงดังกล่าวให้ความสนใจกับนิยามของคำว่า “กลยุทธ์” (Strategy) ซึ่งมีผลต่อการนำไปใช้ในการสอนทักษะการพูดโดยตรง (Nation & Newton 2009: 51-52) ในการสอนกลยุทธ์การฟังนี้ Goh (2000) เสนอว่าขั้นตอนแรกของการสอนเรื่องกลยุทธ์ผู้สอนต้องทราบปัญหาสำคัญในการฟังเพื่อความเข้าใจของผู้เรียนว่ามีอะไรบ้าง เช่น จำคำศัพท์ไม่ได้ และไม่มีเวลาพอในการตีความสิ่งที่ฟังให้เป็นภาษาที่เหมาะสมได้ ทำให้ไม่สามารถเข้าใจข้อความส่วนที่ตามมา เป็นต้น และ Goh ได้แนะนำกลยุทธ์ในการฟังที่เป็นประโยชน์สำหรับผู้เรียน 2 ประการคือ

1. กลยุทธ์ในการสื่อสาร (Communication strategies) หมายถึงกลยุทธ์ที่จะช่วยให้เข้าใจเรื่องที่ฟัง เช่น การเดาก่อนการฟัง การเลือกฟังข้อความที่สำคัญ และวิธีถามแทรกขณะฟังอย่างสุภาพ

2. กลยุทธ์ในการเรียน (Learning strategies) หมายถึงกลยุทธ์ในการสังเกตรูปแบบของการใช้ภาษาของสิ่งที่ฟังจากการฟังในโอกาสต่างๆ ของตนเอง เช่น การทำให้ข้อมูลที่ฟังชัดเจนขึ้น ฟังเพื่อหารูปแบบ (patterns) ของสิ่งที่ฟัง และรู้จักวิธีการฟังอย่างตั้งใจและมีจุดมุ่งหมาย (focused listening)

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยเกี่ยวกับการใช้กลยุทธ์ในการฟังเพื่อความเข้าใจภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศที่แสดงให้เห็นว่ากลยุทธ์เป็นสิ่งที่สอนหรือฝึกหัดให้ผู้เรียนเรียนรู้เพื่อนำไปใช้ให้เป็นประโยชน์ในการพัฒนาทักษะการฟังได้ งานวิจัยของ Piamsri (2014) ซึ่งศึกษาเกี่ยวกับการใช้กลยุทธ์ในการฟังของผู้เรียนระดับมหาวิทยาลัยชาวไทยที่มีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษในระดับสูง กับผู้เรียนที่มีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษในระดับต่ำ โดยให้ผู้เรียนตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับกลยุทธ์การฟังต่างๆ ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่าผู้เรียนทั้งสองกลุ่มใช้กลยุทธ์ในการฟังบางอย่างที่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือผู้เรียนที่มีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษในระดับสูงใช้กลยุทธ์ในการฟังหลากหลายกว่าผู้เรียนที่มีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษในระดับต่ำ และผู้เรียนที่มีความสามารถในการใช้ภาษาอังกฤษในระดับสูงสามารถใช้กลยุทธ์ในการฟังได้อย่างเหมาะสม

การวิจัยเกี่ยวกับกลยุทธ์การฟังเพื่อความเข้าใจ (Listening strategies) ซึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับปัญหาในการฟังและการใช้กลยุทธ์ที่ช่วยในการฟังภาษาอังกฤษของนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัยชาวไทยที่มีความสามารถในการฟังสูง กับนักศึกษาที่มีความสามารถในการฟังต่ำกว่า โดยผู้วิจัยนิยามคำว่ากลยุทธ์การฟังเพื่อความเข้าใจ (Listening strategies) ว่า หมายถึงเทคนิคหรือวิธีการที่นำมาใช้ในการฟังเพื่อความเข้าใจเพื่อช่วยให้ผู้ฟังมีความสามารถในการฟังดีขึ้น ผลการวิจัยพบว่าปัญหาในการฟังของผู้เรียนที่มีความสามารถด้านการฟังทั้งสองระดับไม่แตกต่างกัน แต่กลับพบความสัมพันธ์กันอย่างมีนัยสำคัญระหว่างปัญหาการฟังบาง

ประการกับการเลือกใช้กลวิธีที่ช่วยในการฟังของผู้เรียนทั้งสองกลุ่ม (จิตติภัสร์ วัฒนาจารย์เกียรติ มณฑา จากุพจน์ และพินดา สุขศรีเมือง, 2557)

งานวิจัยเพื่อนำเสนอยุทธศาสตร์ (Strategies) การเรียนการสอนการฟังภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักศึกษาครู ของสุจินต์ หนูแก้ว และสำลี ทองอิ้ว (2556) กล่าวถึงแนวทางสำคัญในการแก้ปัญหาการฟังและช่วยให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการฟัง คือการฝึกการใช้กลวิธีในการฟังอย่างมีประสิทธิภาพแก่ผู้เรียน เพราะกลวิธีเป็นเครื่องมือของผู้เรียนภาษาที่สองที่จะช่วยให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างอิสระ อย่างมีจุดมุ่งหมายและมีความตั้งใจ นำไปสู่การเป็นผู้เรียนที่มีความสามารถในการเรียนและควบคุมการเรียนรู้ของตนเองได้ สิ่งที่สำคัญคือการฝึกกลวิธีมุ่งที่กระบวนการเรียนรู้ ไม่ได้มุ่งที่ผลผลิตปลายทางของการเรียนรู้ ผู้เรียนจึงสามารถประยุกต์ใช้ความรู้ที่ได้ฝึกฝนด้วยการเลือกใช้กลวิธีให้ถูกต้องเหมาะสม

งานวิจัยกึ่งทดลองของกรองแก้ว ศิลปศาสตร์ (2554) ซึ่งศึกษาความสามารถด้านทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจภาษาอังกฤษของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในการฟังข่าวอาชญากรรม พบว่าหลังการใช้เทคนิคก่อนฟัง ขณะฟัง และหลังฟัง นักเรียนมีระดับความสามารถทางการฟังสูงขึ้น และมีระดับความพึงพอใจกิจกรรมก่อนฟังมากที่สุด และมีความพึงพอใจระดับมากต่อเทคนิคการฟังขณะฟังและหลังฟัง

งานวิจัยเกี่ยวกับกลวิธีการฟังของ Tokeshi (2003) ที่ศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการและกลวิธีในการฟังเพื่อความเข้าใจที่นักเรียนชั้นมัธยมปลายชาวญี่ปุ่นใช้ในการฟัง ผลการศึกษาพบว่าผู้ฟังใช้ทั้งกลวิธีการฟังแบบล่างขึ้นบนและแบบบนลงล่าง ผู้เรียนใช้กลวิธีการฟังทั้งสิ้น 25 วิธี การใช้กลวิธีการฟังขึ้นอยู่กับประเภทของงาน (task) ความรู้ด้านภาษาที่สอง บริบท และทัศนคติของผู้เรียน ข้อมูลจากการวิจัยชี้ให้เห็นว่าการฟังแบบปฏิสัมพันธ์ (Interactive listening) ที่มีการโต้ตอบระหว่างผู้ฟังกับผู้พูดช่วยในเรื่องความเข้าใจในการฟัง โดยการพูดซ้ำของเจ้าของภาษาเป็นวิธีที่ช่วยในเรื่องความเข้าใจของผู้ฟังได้ดีที่สุด ในขณะที่การเน้นรายละเอียดของเนื้อหาเป็นวิธีที่มีประสิทธิภาพน้อยที่สุด และจากผลการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แนะนำว่า การเรียนภาษาอังกฤษของผู้เรียนชาวญี่ปุ่นนั้นต้องให้ความสำคัญกับการฟังแบบปฏิสัมพันธ์ (Interactive listening) เพราะจะช่วยสนับสนุนทักษะการสื่อสารของผู้เรียน

การนำกลวิธีการฟังมาเพื่อพัฒนาทักษะการฟังของผู้เรียนนี้ Nunan (1997) ให้คำแนะนำว่า ในการฝึกทักษะการฟังผู้สอนต้องสอนให้ผู้เรียนรู้กลวิธีการฟังที่มีประสิทธิภาพและหลากหลาย ผู้เรียนที่มีกลวิธีการฟังที่ดีจะได้พัฒนาทักษะการฟังให้ดีขึ้นและเป็นผู้เรียนภาษาที่มีประสิทธิภาพ ทั้งนี้เพราะในกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองผู้เรียนต้องจดจ่อกับเรื่องที่ฟัง และคิดให้เหตุผลทุกขั้นตอนของการเรียนรู้ กลวิธีสำคัญของการฟังที่ควรสอนในชั้นเรียน เช่น การฟังเพื่อวัตถุประสงค์เฉพาะ การฟังเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ การคาดเดา การเขียนโครงร่างของเรื่องที่ฟัง และการฟังเพื่อหาข้อสรุป เป็นต้น ผู้สอนควรใช้กลวิธีต่างๆ เหล่านี้ร่วมไปกับการสอนเนื้อหาเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการนำกลวิธีเหล่านี้ไปใช้เพื่อพัฒนาทักษะการฟังของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

10. กิจกรรมการเรียนเพื่อพัฒนาทักษะการฟังภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศ

ดังที่กล่าวไปแล้วในตอนต้นว่าทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน ผู้เรียนต้องนำความรู้ทุกด้านมาใช้ในการทำความเข้าใจสิ่งที่ฟัง ทั้งยังต้องรู้จักใช้รูปแบบของกระบวนการฟังทั้ง 3 รูปแบบได้

อย่างเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการฟัง เนื้อหาของเรื่องที่ฟัง ภายในบริบทและสถานการณ์ต่างๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ Jones (2008) กล่าวว่าปัจจุบันผู้สอนภาษาตระหนักว่าการสอนทักษะการฟังนั้นต้องใช้ขั้นตอนการสอนและรูปแบบงาน (tasks) ที่หลากหลาย ซึ่งขั้นตอนในการสอนก็คือ Pre-listening, During listening หรือ While listening และ Post-listening แต่ละขั้นตอนก็ทำหน้าที่แตกต่างกันซึ่งผู้สอนต้องเชื่อมโยงขั้นตอนต่างๆ เหล่านี้เข้าด้วยกันเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการพัฒนาทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจ ขั้นตอนการพัฒนาทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจ 3 ขั้นตอน มีดังนี้

1. ขั้นก่อนฟัง (Pre-listening) กิจกรรมในขั้นนี้สำคัญมากเพราะเป็นการเตรียมผู้ฟังก่อนฟังทำให้ผู้ฟังจดจ่อที่เรื่องที่จะได้ฟัง กิจกรรมที่ทำในขั้นนี้ เช่น การที่ผู้สอนให้ผู้เรียนอภิปราย หรือฟังข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความรู้เดิม การอ่านเอกสารที่เกี่ยวข้อง การระดมสมอง (brainstorming) เพื่อหาคำศัพท์จากเรื่องที่ฟัง กิจกรรมในขั้นนี้ควรมีลักษณะที่เป็นของจริงให้มากที่สุดแม้ว่าสถานการณ์การเรียนการสอนจะเกิดขึ้นในห้องเรียนซึ่งไม่ใช่สถานการณ์จริงในการฟังก็ตาม ขั้นตอนนี้เป็นจุดเริ่มต้นของการส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน ผู้เรียนจะทราบว่าจะทำอะไรบ้างในแต่ละขั้นตอน ดังนั้นคำอธิบายที่ชัดเจนของผู้สอนเกี่ยวกับกิจกรรมที่ผู้เรียนจะต้องทำจึงสำคัญมาก และผู้เรียนต้องตระหนักว่ากิจกรรมที่ปรับเปลี่ยนไปตามจุดประสงค์ของการฟังแต่ละครั้ง

2. ขั้นการฟังหรือขณะฟัง (During listening หรือ While listening) ขั้นตอนนี้เป็นขั้นที่ผู้เรียนส่วนใหญ่มักเห็นว่ายาก ดังนั้นผู้สอนจึงต้องเตรียมกิจกรรมที่จะช่วยในการเรียนรู้ของผู้ฟังร่วมกับคำอธิบายที่ชัดเจนเกี่ยวกับวิธีทำกิจกรรม กิจกรรมที่ใช้ผู้สอนควรพิจารณาถึงความน่าสนใจ และความยาก-ง่ายที่เหมาะสมกับระดับความสามารถของผู้เรียนด้วย เพื่อให้ผู้เรียนสนใจและสร้างแรงจูงใจในการฟังมากขึ้นเรื่องที่ฟังควรมีความหลากหลาย งาน (tasks) สำหรับขั้นนี้ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ของการฟัง เช่น การเรียงลำดับเนื้อหาการวาดภาพจากเรื่องที่ฟัง การจับคู่สิ่งที่เหมือนกัน เป็นต้น

3. ขั้นหลังฟัง (Post-listening) กิจกรรมในขั้นนี้ผู้สอนต้องคำนึงถึงเวลาที่ใช้ในการทำกิจกรรมว่ามีมากเพียงใด กิจกรรมที่ให้ผู้เรียนทำต้องใช้ทักษะอะไรบ้าง (การอ่าน เขียน และพูด) เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ฟังหรือไม่ กิจกรรมในขั้นนี้เป็นการเพิ่มเติมรายละเอียดซึ่งเป็นความรู้หลังการฟัง เหตุผลสำคัญสำหรับการทำกิจกรรมในขั้นนี้ก็คือ การตรวจสอบว่าผู้เรียนเข้าใจสิ่งที่ได้ฟังในขั้นการฟังอย่างถูกต้องหรือไม่ โดยผู้เรียนได้มีโอกาสแสดงความสามารถด้านการใช้ภาษาในการทำกิจกรรมที่ผู้สอนจัดขึ้น

ในการจัดกิจกรรมในการพัฒนาระบบการฟังนี้ (Nunan, 1997) เสนอว่าเพื่อให้กิจกรรมการฟังเป็นเรื่องที่ผู้เรียนได้พบในชีวิตประจำวัน กิจกรรมการฟังแบบ Non-reciprocal listening ไม่จำเป็นต้องเป็นการฟังคำบรรยาย (Lecture) หรือกิจกรรมที่ผู้ฟังเป็นผู้ฟังฝ่ายเดียวเท่านั้น การฝึกฟังอาจใช้เรื่องอื่นๆ ในชีวิตประจำวัน เช่น ข้อความในเครื่องตอบรับโทรศัพท์อัตโนมัติ ประกาศในห้างสรรพสินค้า ประกาศตามสถานีขนส่งสาธารณะ คำบรรยายขนาดสั้น หรือเทปบันทึกคำบรรยาย เป็นต้น และเนื้อหาของกิจกรรมการฝึกทักษะการฟังควรมีเนื้อหาที่ปรับแต่งให้เข้ากับความรู้และความสนใจของผู้เรียน โดยก่อนเริ่มการฟังผู้สอนควรเตรียมกิจกรรมการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่จะฟังแก่ผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนจะได้มีความรู้และกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมในกิจกรรมการฟัง นั่นคือการเรียนการสอนต้องเป็นไปในรูปแบบผู้เรียนเป็นสำคัญ (Learner-centered) ซึ่งผู้เรียนได้ทำกิจกรรมที่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ภาษา ได้ฝึกทักษะทางภาษา โดยกิจกรรม

การฟังในรูปแบบนี้มีลักษณะที่สำคัญคือเป็นกระบวนการที่ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในกิจกรรม ดังนี้

- ผู้สอนแจ้งวัตถุประสงค์ของการเรียนรู้ที่ชัดเจนแก่ผู้เรียน
- เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนมีโอกาสเลือก
- เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนมีโอกาสนำประสบการณ์หรือความรู้เดิมมาใช้
- กระตุ้นให้ผู้เรียนได้พัฒนาทัศนคติที่มีเหตุผลต่อการเรียนและพัฒนาวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง

Brown (2001) เน้นว่ากิจกรรมที่ใช้ในการสอนทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจนี้ ผู้สอนต้องสอนกลวิธีการฟังที่ใช้มากกว่าการฟังในห้องเรียน เช่น การมองหาคำสำคัญ หรือคำที่ช่วยในการตีความสิ่งที่ได้ฟัง ทำนายจุดประสงค์ของผู้พูด ใช้ความรู้เดิมในการทำความเข้าใจ ทักษะที่จะช่วยให้เข้าใจเรื่องได้ชัดเจนขึ้น จับประเด็นสำคัญของเรื่อง ตลอดจนใช้วิธีการต่างๆ ที่ผู้ทำข้อสอบใช้ในการฟังเพื่อความเข้าใจ เช่นเดียวกับ Richards (1985) ที่ชี้ให้เห็นว่าในการสอนทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจนั้นผู้สอนควรพิจารณาสิ่งสำคัญสองประการคือ ประการแรก การฟังนั้นเป็นการฟังที่ใช้ความจำหรือความเข้าใจ ประการที่สอง กิจกรรมนั้นตรงตามวัตถุประสงค์ของการเรียนและเป็นสิ่งที่ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตจริงได้หรือไม่ ในการสอนทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจนั้น เนื้อหาของเรื่องต้องเป็นเรื่องที่ผู้เรียนได้ใช้ทักษะในการฟัง ไม่ใช่ทักษะการอ่าน กิจกรรมในการเรียนก็ต้องใช้กระบวนการในการตีความเพื่อความเข้าใจ ไม่ใช่ความสามารถในการจำเรื่องที่ฟังแบบฝึกหัดที่ให้ผู้เรียนฟังข้อความแล้วตอบคำถามแบบ ถูก / ผิด คือตัวอย่างของการใช้ความสามารถในการจำมากกว่าความเข้าใจ หรือแบบฝึกหัดที่ให้ผู้เรียนฟังข่าวจากวิทยุ แล้วทำแบบฝึกหัดแบบเติมคำ (Cloze exercises) เป็นกิจกรรมที่ผู้เรียนต้องใช้ความรู้เรื่องไวยากรณ์ มากกว่าการใช้ความเข้าใจในการฟังข่าวซึ่งผู้เรียนต้องพบในชีวิตจริง ดังนั้นกิจกรรมเช่นนี้ผู้เรียนจึงนำสิ่งที่ได้เรียนรู้ในห้องเรียนไปใช้ในชีวิตจริงได้น้อย

นอกจากนี้ Richards (1985: 203) ยังได้เน้นถึงความสำคัญของการสอนกลวิธีการฟังในขั้นก่อนฟัง (Pre-listening) ว่าการเตรียมการอย่างดีก่อนการสอนทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจเป็นสิ่งสำคัญที่จะช่วยให้การฝึกทักษะการฟังนั้นเป็นการสอน ไม่ใช่การสอบที่เน้นการทำกิจกรรม กิจกรรมในขั้นก่อนฟังเป็นขั้นตอนที่ช่วยกระตุ้นให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้และทำให้ผู้เรียนมีเป้าหมายที่ชัดเจนในการฟัง การเตรียมการดังกล่าวอาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น การอภิปราย การตอบคำถาม การอ่านข้อความสั้นๆ เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องที่ฟัง การให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ การบอกลักษณะ และการพูดเรื่องราวเหตุการณ์ต่างๆ เป็นต้น กิจกรรมที่เป็นการสอนไม่ใช่การสอบนี้ต้องใช้งาน (tasks) ที่หลากหลายรูปแบบ และในการทำงานเหล่านี้ (Pre-listening tasks) ผู้เรียนต้องใช้ทักษะการฟัง ไม่ใช่งานที่ผู้เรียนทำหลังจากที่ได้ฟังแล้ว (post-listening tasks)

นักวิชาการหลายคนได้กล่าวถึงปัจจัยต่างๆที่ส่งผลต่อความยากในการประเมินผลความสามารถของผู้เรียนด้านทักษะการฟัง ซึ่ง Thirakunkovit (2018) สรุปปัจจัยที่เกี่ยวข้องเป็น 3 ประเด็นใหญ่ๆ ดังนี้

1. ลักษณะของตัวป้อน (The nature of input) ได้แก่ ชนิดของสิ่งที่ฟัง (Text type) อัตราความเร็วของเสียงที่ฟัง (Speech rate) ความยากของสิ่งที่ฟัง (Text difficulty) ความยาวของข้อทดสอบการฟัง (Test length) และจำนวนครั้งที่ฟัง (Numbers of hearings)
2. ลักษณะของงานที่ใช้ในการประเมินผล (The nature of assessment tasks)
3. ความแตกต่างระหว่างบุคคล (Individual differences)

สำหรับประเด็นที่ทำนายกระบวนการประเมินผลความสามารถด้านทักษะการฟังนี้ สิ่งที่น่าสนใจมักกล่าวถึงอยู่เสมอคือความแท้จริงของสิ่งที่ฟัง (Authentic texts) หรือการใช้สื่อที่เป็นของจริง (Authentic materials) Jones (2008) กล่าวว่าสื่อที่ใช้ในการสอนทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจแม้จะเป็นการฟังระดับต้นก็ควรเป็นสื่อที่เป็นจริงที่ใช้ในสถานการณ์จริง สื่อที่เป็นของจริงจะมีลักษณะต่างๆ ที่เหมือนกับการพูดในชีวิตจริง ความเร็วในการพูดที่เหมือนกับเจ้าของภาษาใช้ในการสนทนา การพูดคำสั้นๆ พูดซ้ำ หรือภาษาที่ซ้ำซาก สื่อที่เป็นของจริง เช่น เรื่องเล่าต่างๆ เพลง รายการวิทยุ สามารถสร้างแรงจูงใจให้ผู้ฟังได้เรียนรู้ภาษาที่ใช้จริง ('real' language) การใช้สื่อที่เป็นของจริงในการสอนทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจนี้ Richards (1985) ยังชี้ให้เห็นว่า ถึงแม้เอกสารที่มีลักษณะของจริง (Authenticity) จะหาได้ยาก หรือเป็นเรื่องที่ฟังเข้าใจยากสำหรับผู้เรียนซึ่งไม่มีความรู้เกี่ยวกับเรื่องนั้น แต่หากต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ทักษะที่นำไปใช้ในสถานการณ์จริง ได้ผู้สอนก็ควรใช้เอกสารการฟังที่มีลักษณะของจริง ซึ่งคุณค่าของสื่อที่เป็นของจริงนี้จะทำให้การเรียนรู้เป็นไปตามลักษณะที่ Krashen (1980) เรียกว่า การเรียนรู้ตามสภาพจริง (Authentic learning) ซึ่งต้องให้ผู้เรียนได้มีโอกาสใช้ความพยายามในการทำความเข้าใจสิ่งที่ฟัง (Input) โดยใช้ความรู้ด้านภาษามากกว่าความรู้ที่มีอยู่เดิม

11. บทสรุป

การฟังเพื่อความเข้าใจเป็นกระบวนการการรับสารที่ต่อเนื่องและซับซ้อน ความเข้าใจในการฟังเป็นผลของการปฏิสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลจากแหล่งต่างๆ ทั้งเรื่องเสียง ความรู้ทางด้านภาษา รายละเอียดของบริบท โดยประสบการณ์และความรู้เดิมที่ผู้ฟังนำมาใช้ในการประมวลผลความหมายอย่างสำคัญ กล่าวได้ว่าผู้ฟังต้องใช้ความรู้ทุกรูปแบบในการสร้างความหมายสิ่งที่ได้ฟัง ในกระบวนการปฏิสัมพันธ์ของความรู้ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในสมองของผู้ฟังขณะที่มีการสื่อสารนั้นผู้ฟังต้องใช้ทั้งทักษะการวิเคราะห์ และสังเคราะห์สารที่ได้จากการฟัง เพราะผู้ฟังต้องแยกแยะความแตกต่างของเสียงที่ได้ยิน พร้อมกับการใช้ความรู้เกี่ยวกับความหมายของคำศัพท์และโครงสร้างทางไวยากรณ์ ประสานกับการนำความรู้หรือประสบการณ์เดิมมาใช้ในการสร้างความเข้าใจ ดังนั้นทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจจึงเป็นสิ่งที่ยากสำหรับผู้เรียนที่เรียนภาษาที่สองหรือภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะผู้เรียนที่ไม่ได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ใช้ภาษานั้นในชีวิตประจำวัน เพราะผู้เรียนขาดโอกาสในการฝึกการฟังในชีวิตประจำวัน ทำให้ไม่คุ้นเคยกับเสียงและคำในภาษานั้น

ปัญหาที่ทำให้การพัฒนาทักษะการฟังทำได้ยากมาจากทั้งตัวผู้เรียน และวิธีการสอนที่ผู้สอนนำมาใช้ในห้องเรียน ปัญหาของผู้เรียนที่พบทั่วไปคือ การขาดความรู้ด้านคำศัพท์และไวยากรณ์ของภาษาที่สอง และขาดความรู้เดิมที่จะช่วยในการตีความสิ่งที่ฟัง ขาดแรงจูงใจในการเรียนเมื่อเห็นว่าสิ่งที่ฟังนั้นยากเกินกว่าที่จะทำความเข้าใจได้ ผู้เรียนส่วนใหญ่มักเห็นว่าเจ้าของภาษาพูดเร็วเกินไปจึงฟังไม่ทัน เรื่องที่ฟังเป็นเรื่องที่ไม่น่าสนใจและผู้เรียนไม่คุ้นเคย อย่างไรก็ตามปัญหาที่มาจากวิธีการสอนของครูถือเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การพัฒนาทักษะการฟังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เพราะการสอนส่วนใหญ่ยังเป็นไปในรูปแบบที่เน้น “ผลลัพธ์” ของการฟัง มากกว่า “กระบวนการ” ที่ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีสร้างความเข้าใจเรื่องสิ่งที่ฟัง จึงอาจกล่าวได้ว่าการสอนยังคงมุ่งเน้นเรื่องของ “การสอบ” เพื่อใช้คะแนนในการวัดความสามารถด้านการฟังของผู้เรียนมากกว่าการฝึกฝนให้ผู้เรียนรู้จักกลวิธีต่างๆ ที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาทักษะการฟังได้อย่างมีประสิทธิภาพ

ผลการวิจัยหลายเรื่องยืนยันถึงประโยชน์ของการนำกลวิธีที่หลากหลายมาใช้ในการพัฒนาทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจ เนื่องจากในกระบวนการฟังผู้ฟังต้องใช้ความรู้ทั้งทางด้านภาษาและความรู้เดิมมาใช้ในการตีความ ดังนั้นการสอนที่เน้นรูปแบบของกระบวนการฟังทั้ง 3 รูปแบบ จึงทำให้ผู้เรียนได้มีโอกาสฝึกการใช้ความรู้ทางภาษาและความรู้เดิมในการทำความเข้าใจสิ่งที่ฟัง และกิจกรรมการเรียนที่ผู้สอนใช้ในการพัฒนาทักษะการฟังโดยแบ่งขั้นตอนการพัฒนาออกเป็นขั้นก่อนฟัง ระหว่างฟัง และหลังฟัง เป็นการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ และเป็นกลวิธีที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ฝึกการนำกลวิธีมาใช้ในการฟังเรื่องราวต่างๆ อย่างเป็นลำดับขั้นตอน ทำให้ผู้เรียนมีเวลาและความรู้ที่ช่วยในการทำความเข้าใจสิ่งต่างๆ ทั้งนี้เพราะในกระบวนการเรียนการสอนทุกขั้นตอนผู้สอนต้องเตรียมกิจกรรมและอุปกรณ์การสอนที่สอดคล้องกับเรื่องที่ฟังทำให้ผู้เรียนกระตือรือร้นและสนใจฟังอย่างมีจุดมุ่งหมายชัดเจน การใช้สื่อที่เป็นของจริง (Authentic materials) ที่หลากหลาย ช่วยสร้างให้บทเรียนมีความสมจริงและน่าสนใจสำหรับผู้เรียนได้ดีกว่าบทเรียนที่สร้างขึ้นเพื่อใช้ในการทดสอบความสามารถในการฟังเท่านั้น การใช้สื่อที่เป็นของจริงนอกจากจะช่วยให้ผู้เรียนได้ฟังเสียงจริงในชีวิตประจำวันแล้ว ผู้เรียนยังสามารถนำกลวิธีที่ได้จากการเรียนรู้ในชั้นเรียนไปใช้ชีวิตจริงได้ด้วย และเพื่อไม่ให้เป็นการเรียนที่เน้นการสอบหรือผลลัพธ์ เนื่องจากทักษะการฟังเพื่อความเข้าใจเป็นสิ่งที่วัดยากเพราะเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสมองของผู้เรียน (Carroll, 1972) ดังนั้นการประเมินผลการเรียนรู้ด้านความสามารถในการฟังเพื่อความเข้าใจจึงใช้ข้อมูลทั้งแบบฝึกหัดเพื่อพัฒนาทักษะการฟังที่ใช้ในกิจกรรมชั้นต่างๆ และแบบสังเกตพฤติกรรม (Task observation) ขณะที่ผู้เรียนทำกิจกรรมในชั้นเรียน นอกจากนี้แบบสอบถามความพึงพอใจของผู้เรียนต่อวิธีสอนที่ใช้กลวิธีที่หลากหลาย และแบบสัมภาษณ์จะช่วยให้ผู้สอนเข้าใจกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนมากขึ้น และได้ทราบปัญหาต่างๆ ที่ผู้เรียนพบ อันจะเป็นประโยชน์ต่อแนวทางการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาทักษะการฟังของผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นต่อไป

References

กรองแก้ว ศิลปศาสตร์. (2554).

กรณีศึกษาผลการใช้เทคนิคก่อนฟัง ขณะฟัง และหลังฟังต่อความเข้าใจอาชญากรรมของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนศรีธรรมราชศึกษา จังหวัดนครศรีธรรมราช วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษานานาชาติ. มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

ฐิติภัสร์ วัฒนาจารุเกียรติ, มณฑา จาญพจน์ และพนิดา สุขศรีเมือง. (2557).

ปัญหาในการฟังและการใช้กลวิธีที่ช่วยในการฟังของนักศึกษาระดับมหาวิทยาลัย. ศรีนครินทร์วิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 6 (11 มกราคม-มิถุนายน), 40-56.

บำรุง โตร์ตัน. (2524).

วิธีสอนภาษาอังกฤษเป็นภาษาต่างประเทศ. พิมพ์ครั้งที่ 2, นครปฐม: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร.

สุจินต์ หนูแก้ว และสำลี ทองธิว. (2556).

การนำเสนอยุทธศาสตร์การเรียนการสอนการฟังภาษาอังกฤษเพื่อความเข้าใจของนักศึกษาครู. ศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร, 15 (2 เมษายน-มิถุนายน), 78-84.

- Buck, Gary.
2001 *Assessing Listening*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Brown, H. D.
2001 *Teaching by Principles: An Interactive Approach to Language Pedagogy* (2nd ed.). New York: Addison Wesley Longman Inc.
- Carroll, J.B.
1972 Defining language comprehension: some speculations. In R.O. Freedle, & J.B. Carroll (Eds.), *Language comprehension and the acquisition of knowledge*, U.S. A., V.H. Winston & Sons, Inc., Publishers.
- Coombe, C. & Kinney, J.
1998 Learner-centered listening assessment for the EFL classroom. *Thai TESOL Bulletin*, 11(2), 2-10.
- Field, J.
1998 Skills and strategies: Towards a new methodology for listening. *ELT Journal*, 52 (2), 110-118.
- Gathercole, S. & Thorn, A.
1998 Phonological short-term memory and foreign language learning. In A. Healy & L. Bourne (Eds.), *Foreign language learning*. Psycholinguistic studies on training and retention. (pp. 141-157). Mahwah, NJ: Erlbaums.
- Goh, C.
2000 A cognitive perspective on language learners' listening comprehension problems. *System* 28, 1: 55-75.
- Hedge, T.
2000 *Teaching and learning in the language classroom*. Oxford: Oxford University Press.
- Jones, D.
2008 Is there any room for listening? The necessity of teaching listening skills in ESL/EFL classrooms. *Forum for Foreign Language Education No.7*, Retrieved from https://www.kansai-u.ac.jp/fl/publication/pdf_forum/7/02_jones_15.pdf
- Krashen, S.
1980 The Input Hypothesis. In J.E. Alatis (Ed.), *Current Issues in Bilingual Education*. Washington, D.C.: Georgetown University Press.
- Nation, I.S.P. & Newton, J.
2009 *Teaching ESL/EFL Listening and Speaking*. New York: Routledge.
- Nunan, D.
1996 *Designing Tasks for the Communicative Classroom* (8th ed.). Cambridge, England: Cambridge University Press.
1997 Listening in Language Learning. *The Language Teacher Online* 21.09, 1-3.
1999 *Second language teaching and learning*. Boston: Heinle & Heinle Publishers.
- O'Malley, J.M., Chamot, A. and Kupper, L.
1989 Listening comprehension strategies in second language acquisition. *Applied Linguistics*, 10(4), 418-437.

- Piamsai, C.
2014 An Investigation of the Use of Listening Strategies and Listening Performance of Proficient and Nonproficient Language Learners. *PASAA: Journal of Language Teaching and Learning in Thailand*, v.47, p147-180 Jan-Jun 2014.
- Puakpong, N.
2005 *An individualized CELL listening comprehension program : making listening more meaningful for Thai learners of English*. Unpublished PhD Thesis, University of Canberra, Canberra, Australia.
- Richard, J. C.
1985 *The Context of Language Teaching*. The United States of America: Cambridge University Press.
1990 *The Language Teaching Matrix* (4th ed.). The United States of America: Cambridge University Press.
- Rost, M.
1991 *Listening in action*. New York: Prentice Hall International (UK) Ltd.
1994 *Introducing Listening*. London: Penguin.
- Scarcella, R. & Oxford, R.
1992 *The tapestry of language learning: The individual in the communicative classroom*. Boston: Heinle & Heinle Publishers.
- Shimo, E.
2002 Learners' Affect and Learning Skills: Strategies to deal with Negative Affect. In *JALT 2002 at Shizuoka Conference Proceedings* (pp. 29-35).
- Stanovich, K.E.
1980 Toward an interactive-compensatory model of individual differences in the development of reading fluency. *Reading Research Quarterly*. 16(1), 32-71.
- Thirakunkovit, S.
2018 A Historical Review of the Development of Listening Assessments: Pedagogical Implications to English Teaching and Testing. *The New English Teacher* 12.1 January, *Institute for English Language Education Assumption University*, 93-120.
- Tokeshi M.
2003 *Listening Comprehension Processes and Strategies of Japanese Junior High School Students in Interactive Settings*. Unpublished Ed.D. Thesis, Faculty of Education University of Wollongong, Wollongong, Australia.